

Sirpa Tokola-Kemppi

Huutolaistytöstä pienviljelijän emännäksi:

Helli Sakon (1912 - 1986) elämäntarina

**Huutolaistytöstä pienviljelijän emännäksi:
Helli Sakon(1912-1986) elämäntarina**

Nimikkeen automaattinen analysointi tietojen, erityisesti mallien, trendien ja korrelaatioiden, saamiseksi tekijänoikeuslain 13b § ("tekstin- ja tiedonlouhinta") mukaisesti on kielletty.

© 2026 Sirpa Tokola-Kemppi

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi
Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-33-9232-8

Sisällys

I osa

Hellin elämäntarina	5
Alkupuhe	7
Köyhän, tilattoman perheen tyttö	12
Lapsuus ja nuoruus Kesälässä	20
Hengen eväinä kiertokoulu, Raamattu ja Lars Levi Laestadiuksen opit	21
Avioliitto ja perheen perustaminen Matti Sakon kanssa	25
Sodan vuodet 1939-1945	29
Sodan leski	35
Oma koti Kolosaarenperälle Niilo Sakon kanssa	38
Elantoa perheelle	44
Sakon perhe ja koti	48
Työmiehen lauantai	56
Elämisen kauneus ja keveys	58
Sakon pojat ja työt	67
Pentti Iisakki Sakko	67
Matti Johannes Sakko	72
Veikko Antero	76
Eeva Maria Sakko, nykyinen Tokola	79
Hilkka Kaarina Sakko, Riikola vuodesta 1973	84
Lapsenlapset sukupolvien ketjussa	86
Tragediat	88
Viimeisiä vuosia Kolosaarenperällä	94
Luopumisen vuodet	98

II osa

Suomi Hellin elinaikana 1912-1986	103
Autonomian ajan Suomi	104
Itsenäistyminen ja vapaussota	106
Itsenäisen Suomen alkuvaiheet	111
Huutolaisjärjestelmä	113

Lestadiolaisuus	115
Kieltolaki	117
Ahdinkoa ja kuohuntaa 1930-luvun lama-aikana	119
Talvisota.....	121
Välirauhasta jatkosotaan	124
Matti ja Niilo Sakon sotatiet	127
Elämää kotirintama.....	130
Sotilasarkea rintamalla	133
Kohti rauhan aikaa.....	138
Väestön asuttaminen sodan jälkeen.....	145
Paluu rauhanajan arkeen.....	148
Sotaveteraani.....	150
Rantsilan kehitys	151
Kekkosen ajan Suomi.....	153
Suuret ikäluokat.....	157
Muuttoliike.....	159
Vuosi 1986.....	161
Pohdintoja	163
 Haastattelut, valokuvat, kirjalliset lähteet.....	 175

I osa
Hellin elämäntarina

*Ankaruutta vastaan auttaa lohtu eli yhteys,
jota ihminen tuntee toisiin ihmisiin,
eläimiin, kasveihin, puihin,
kaikkeen elolliseen.*

Hannu-Pekka Björkman

Alkupuhe

Helli Maria Sakko (1912-1986), omaa sukua Savaloja, oli äidinäitini, mummu, josta minulla on vähän eläviä muistikuvia. Muistoja kohtaamisista ja yhdessä tekemisestä ei vain ole. Aikalaiset sen sijaan muistavat Hellin naurua ja iloa hersyvänä, toimeliaana ja vieraanvaraisena pienviljelijän emäntänä, joka nautti ihmisten seurasta ja maatalon ehtymättömistä töistä.

Minun syntyessä mummu oli 59-vuotias. Alan itse lähestyä samaa ikää. Kun olin lapsi ja kävimme mummulassa vierailulla Rantsilassa, mummu istui keinutuolissa savupilven keskellä polttamassa holkilla sätkää. Mieli vaelsi jossain muualla kuin siinä hetkessä, ja katse oli pysähtynyt kenties johonkin menneisiin vuosiin tai tragedioihin, joita mummun elämänpolulle oli osunut enemmän kuin soisi yhdelle ihmiselle. Mummulle tyyppillinen ilmaisu vieraiden astuessa tupaan oli hänen voimavuosinaan ”*pistetäänpä pannu tulille*”, ja siitä alkoi vieraanvarainen touhuilu. Minun lapsuudessani ne olivat jo lähes vaienneet, touhuilu ja iloinen porina.

Halusin saada mummun elämään muistoissani sellaisena kuin hän oli eläessään parhaita vuosiaan. Lähdin siis muistelemaan Helli-mummua hänet tunteneiden kanssa, ja aloin kirjoittaa hänestä pientä elämäntarinaa. Aivan alkujaan idea kirjoittaa Hellistä alkoi itää jo vuosikymmeniä sitten äidilläni Eevalla, Hellin tyttärellä (1945-). Äiti tutki aikuisiässä paljonkin omaa ja perheensä historiaa. Muut kirjalliset työt veivät kuitenkin mukanaan eikä äitini kirjoittanut kirjaa omasta äidistään tai perheestään. Minulle jäi pengottavaksi ja tutkittavaksi pieni arkisto, laatikko, joka oli nimetty ”*Hellin tarina*”. Äiti oli kerännyt siihen materiaalia vuosien varrelta lapsuuden perheensä elämästä ja erilaisia artikkeleja perheen ja suvun merkityksestä.

Tallessa on muun muassa Hellin ensimmäisen miehen Matin kirje sota-aikana ja vanhoja perunkirjoja.

Äidin tallettamat lehtiartikkelit tarkastelevat muun muassa köyhyyttä, ylisukupolvisuutta, sotatraumoja ja identiteetin kehitystä. Artikkelien ja niiden pohjalta työstettyjen omien kirjoitusten avulla äitini peilasi ja teki selkoa perheensä asemasta ja omasta paikastaan yhteiskunnassa ja muodosti käsitystä omasta elämänkulustaan köyhän maalaisperheen tyttärenä.

Äitini oli yksi niistä 1960-luvun suuren ikäluokan nuorista, jotka tekivät luokkaretkeä köyhästä maalaisesta ylemmäs kohti seuraavia luokkia. Siirtymä luokkarakenteessa, yhteiskunnan sosiaalisissa kerroksissa, ei ole helppoa. Kaltaisensa täytyy jättää ja tulla joksikin toiseksi, ainakin luokkarakenteessa. Harvoin alemmista kerroksista tulevilla on muuta vaihtoehtoa kuin kouluttautuminen, jonka kautta pääsee kiinni keskiluokkaiseen palkkatöihin ja sitä kautta parempiin ansioihin. Äidilläni tunne köyhyydestä jäi lähtemättömäksi ominaisuudeksi, joka vaikutti ja vaikuttaa hänen käsitykseensä itsestä. Palkan suuruus tai omaisuus laimensivat kokemusta siitä, että on köyhä, mutta kokonaan se ei ole sammunut.

Luokkatietoisuus nostattaa esiin kysymyksiä siitä, kuka minä olen ja miksi olen sellainen kuin olen. Äitini pohti näitä kysymyksiä, ja ne ovat eläneet voimakkaina myös minussa. Puhumalla, muistelemalla ja kirjoittamalla voi jäsentää omaa paikkaansa osana sukupolvien ketjua ja aikaa, johon syntyy. Helli ei sanoittanut kokemuksiaan tai elämänkulkuaan lapsilleen, ei suullisesti eikä kirjallisesti. *”Äiti ei kertonut mistään mitään”*, sanoo Eeva. Se, mistä vaietaan, herättää uteliaisuutta. Siitä, minkä ympärillä on hiljaisuus, täytyy puhua. Juuri vaietut kokemukset kaipaavat sanoittamista. Jatkan siis äidin sytyttämällä alkutulilla muistelu- ja kirjoitusurakkaa eteenpäin.

Toisen maailmansodan jälkeen Suomeen syntyi laaja pienviljelijäväestö, joka raivasi maata ja kamppaili toimeentulon niukkuudessa. Tämä elämäntarina kertoo rantsilalaisesta Helli Sakosta (1912 – 1986), huutolaistytöstä, josta tuli pienviljelijän emäntä ja ison perheen äiti. Hellin kaltaisista köyhistä maalaisnaisista on kirjoitettu vähän suomalaisissa historiategoksissa. Elämäntarina täydentää suurten kertomusten rakentamaa kuvaa itsenäisen Suomen historiasta ja maalaisnaisten merkityksestä Suomen jälleenrakentamisessa.

Elämäntarinnassa tarkastellaan sekä Hellin yksityistä elämää että niitä Suomen historian vaihteita ja ilmiöitä, joilla oli merkitystä hänen elämäntarinnansa: huutolaisuutta, kiertokoulua, lestadiolaisuutta, sodanaikaista elämää kotirintamalla, soteleskeyttä, maareformia ja pientilaisuutta sekä suurten ikäluokkien kasvua pientilojen muodostamassa kyläyhteisössä.

Teoksen kirjoittaja on Hellin tyttärentytär, psykologi ja psykoterapeutti Sirpa Tokola-Kemppi. Teoksen asiantuntijana historiaosiossa toimi hänen puolisonsa, historiantutkija Jarkko Kemppi. Suomen tietokirjailijat ry tuki taloudellisesti teoksen valmistumista.